

BILLEDER AF MAGTEN

INDLEDNING

Nogle vil sikkert huske dengang, da John Mogensen i starten af 70'erne bragede igennem på Dansktoppen med *Der er noget galt i Danmark*. En sand landeplage blev her født, og førstepladsen på hitlisten var okkuperet og uindtagelig i månedsvi. Det var uhørt. Ikke så meget på grund af selve sangen, for den har i sig selv ikke mange musikalske kvaliteter, som har gjort den langtidsholdbar. Men derimod fordi en helt ny *diskurs*, nemlig den *politiske*, for første gang blev introduceret i Dansktoppens univers, som ellers udgjorde det mest harmoniske og fredfyldte rum i hele landet.

Der er noget galt i Danmark! Med denne enkle, men animerende titel og tre simple harmonier italesatte Mogensen, hvad en stor del af befolkningen måske nok i det stille gik rundt og følte, men ikke helt kunne sætte ord på. Pludselig var ordene der, og succesen var en selvfølge. John Mogensen forblev herefter folkeeje.

Det var ikke, fordi det som sådan var første gang, at politiske budskaber blev iklædt populærmusik og lanceret her i landet. Dette fænomen trivedes på tidspunktet såmænd glimrende i ungdomsoprørets kølvand; sensommeren af den dansksprogede rockmusiks glansperiode; og på den politiske venstrefløj, bedst personificeret i et af datidens helteorkestre, Røde Mor. Det helt afgørende nye var, at fortælleren i sangen ikke docerede tonstunge politiske paroler og budskaber i en belærende eller kampberedt form.

Tværtimod formåede Mogensen i en mundret, næsten underspillet jargon, at give *den lille mand* en stemme og et talerør til at udtrykke en indignation over forholdene, sådan som de blev oplevet i store dele af samfundet. Middeldanskeren havde pludselig fået en platform, hvorfra han kunne genkende nogle af sine fornemmelser og politiske holdninger, mens der blev skrålet med på refrænet:

Der er noget galt i Danmark, Dybbøl Mølle maler helt ad Helved' til
Bare tegnedrengen er i orden, kan man få det som man vil
Skide være med andres mening, selv om det er dem, der står for skud
Der er noget galt i toppen, nogen der trænger til at skiftes ud.

Faktisk var succesen så stor, at en Erhard Jakobsen på toppen af sin karriere så sig nødsaget til at alliere sig med en „konventionel“ Dansktopsanger og -producer og gå i pladestudiet for at „indsynge“, hvad der måtte opfattes som en respons og en dementi af Mogensens sang. Hans postulat kunne således ikke få lov at stå alene, synes ræsonnementet at have været. Og så galt gik det bestemt heller ikke i Danmark! Episoden siger noget om, hvilken effekt John Mogensen havde. Og modhandlingen var samtidig modig af Erhard Jakobsen. Ikke mindst hans sangstemme taget i betragtning. Her kunne ikke engang et moderne og veludrustet pladestudie skjule tingenes tilstand. Stemmeføringen fejlede traditionelt aldrig noget hos ham, men det var ikke lige inden for denne vokale genre, han høstede sine største fortjener.

Der er noget galt i Danmark tematiserede en række modsætninger, oplevelser af ulighed og billeder af magten, som mange sikkert vil hævde stadig er fremtrædende den dag i dag: Nemlig billeder af et hierarkisk samfund, som tilgodeser de i forvejen økonomisk velstillede, og en forståelse af det politiske system som inkarneret af magteliter, der kører deres egen dagsorden og lader hånt om folkets tarv. Der er her tale om et *system* af aktører, som tænker og taler næsten ens – uanset om det gælder direktører, politikere, bureaukrater eller eksperter. Systemet udgøres af såvel offentlige myndigheder som autoriteter i bred forstand. Der er her tale om en af de mest „klassiske“ magtdikotomier, nemlig systemet versus „manden på gulvet“. I dette scenario er *afmagten* udtalt, og selvforståelsen domineres af (livs)verdensopfattelser, som er i skarp kontrast til den (system)verden, hvor magtens mennesker findes. Her kan der i høj grad tales om opfattelser af et „os“ og et „dem“.

Der skal ikke bruges plads her på en grundigere analyse af sangen. Blot skal derimod antydes den pointe, at der – om ikke længe før, så i hvert fald fra da af – har eksisteret et billede af et Over- og et Underdanmark i den moderne, nationale bevidsthed, måske især blandt eliten. Men oplevelser af magt og samfundsforhold har antageligt mange andre udtryk. Hensigten er derfor at undersøge og studere variationen i de mere grundlæggende forestillinger om magten i det aktuelle, danske samfund. Vi bærer alle rundt på nogle

bestemte forestillinger om samfundet: om høj og lav, lighed og forskellighed, position og status, grader af magtdistance osv. Sådanne opfattelser kan antydes af et lille, konkret eksempel fra forfatterens egen virkelighed:

På en dejlig forårsdag er jeg ude at gøre mine indkøb. Ved parkeringspladsen uden for Fakta står der en dame på ca. 60 år og nyder solen. Hun har tydeligvis ikke travlt. Vi smiler til hinanden, da jeg stiger ud af bilen. I det samme kører en mand forbi i en rød, åben sportsvogn. Han parkerer bilen et stykke fra os.

„Sig mig, var det ikke en MG?“, spørger damen. „Jeg tror det“, svarer jeg – „men jeg er ikke nogen ekspert på området“. Mit kendskab til biler, og især sportsvogne, er afgjort ikke det største.

„Hm. Der er altså noget, der ikke passer“, siger hun så.

„Hvilket?“

„Ja, altså Fakta og så en MG!“.

Eksemplet viser, hvordan vi har ganske særlige forventninger om bestemte sammenhænge, når vi konstruerer forståelser og billeder af, hvordan verden ser ud. Tanken med denne undersøgelse er i sin enkelthed derfor at afdække, hvordan fremherskende billeder af magten ser ud, hvis man betragter samfundet gennem vidt forskellige menneskers „optik“. Spørgsmålet er bl.a., om kendte billeder af samfundet som inddelt i, og styret af, bestemte klasser eller grupper kan findes i dagens Danmark.

Det påfaldende – og fascinerende – er naturligvis, at selv om vi lever i det samme samfund og deler den samme „objektive“ virkelighed, så tolker vi den på vidt forskellige måder. Man kan måske ligefrem tale om, at vi konstruerer forskellige *matricer* til at anskue verden ud fra. Spørgsmålet er så bare, hvordan sådanne forståelser af samfundet og magten dannes? Hvad er fx den nærmere sammenhæng mellem egne erfaringer og oplevelsen af samfundet? Vi har alle nogle *stereotype* bestemmelser af, hvordan verden er indrettet – og det er netop disse, som skal undersøges. Sådanne stereotyper kan nemlig være særdeles informative, både hvad angår de manifesterede magtforståelser og de mere latente og skjulte opfattelser og måder at strukturere virkeligheden på. Vi skal derfor prøve at „skille tingene ad“ for at se, hvordan disse nøjere ser ud og er sat sammen. Denne dimension udfoldes via 11 personportrætter af forskellige nutidsdanskere, som er en del af undersøgelsens empiriske fundament, og som vi skal stifte nærmere bekendtskab med i de følgende kapitler. Dette gøres ved at afdække forskelle, såvel som fællestræk, blandt typer af mennesker, som ellers adskiller sig socialt, kulturelt og politisk.

Forestillinger om magtens placering i samfundet vil forventeligt være vidt-favnende i dag. Mange mennesker henviser til konkrete aktører, når de adspørges om magten i samfundet, mens andre henviser til organisationer og grupper af personer, og andre igen henviser til lidt mere anonyme positioner eller strukturelle varianter af magt. Spørgsmålet om, hvilke grundlæggende mønstre af magt eller dominans som opleves at kendetegne samfundet, kan vedrøre såvel økonomisk, politisk, social og symbolsk magt. Med „billeder af magten“ sættes der fokus på, hvilke grundlæggende magtforståelser som kendetegner borgernes oplevelser af samfundet. Der fokuseres altså på en given persons eller types mere eller mindre sammenhængende opfattelser og billeder af samfundet, det politiske liv og dets institutioner – set i forhold til vedkommendes livsverden.¹ I den forbindelse forekommer det relevant at etablere en sondring mellem oplevelser og magtforståelser i relation til både en nær og personlig horisont og et fjernere og mere aggregeret niveau – samfundsplanet. En sondring, som ikke er helt ulig Pedersen et al.s (1994) skelnen mellem „det lille“ og „det store“ demokrati i den svenske magtudredning. Herved forstås henholdsvis magten over egen tilværelse/de umiddelbare omgivelser i hverdagen („det lille demokrati“) og magten i samfundet („det store demokrati“).

Undersøgelsen ønsker i forlængelse heraf også at betone oplevelsen af de individuelle handlemuligheder samt den enkeltes forestilling om, hvordan man kan agere i demokratiet og det politiske system: dvs. egen rolle og egne muligheder heri. Oplevelsen af egen evne til at gøre en forskel er således en væsentlig parameter i indkredsningen af en persons oplevelse af magt eller afmagt. Herved strejfes også spørgsmålet om politisk handlekraft og politisk-demokratisk identitet.

TEORETISKE POSITIONER OG ANTAGELSER

At skulle give et bud på – og udfolde en analyse over – hvordan hverdags-livs-relaterede og politiske bevidstheder og forestillingssystemer i relation til demokrati og magt ser ud blandt „almindelige mennesker“ i det moderne Danmark, er ikke nogen enkel sag. Og at skulle søge efter relevante redskaber i den teoretiske værktøjskasse er paradoksalt nok ikke ubetinget en øvelse, som gør tingene lettere. Alle redskaberne i „værktøjskassen“ er så at sige anvendelige, uden at nogen af dem isoleret set kan løse opgaven: Der må således trækkes på en mangfoldighed af teoretiske traditioner og positioner, som hver især kan have relevans: Lige fra teorier om hverdagskulturer, livs-

formsanalyse, marxistiske teorier om klassebevidsthed og teorier om arbejderes forestillinger om samfundet („images of society“) til diskursanalyse, modernitetsanalyse og teorier om politisk identitet og post-materielle værdier. Listen er lang, og den er langt fra udtømt. Alle kan tjene som inspirationskilde, men ingen „passer“ helt, og der må samtidig her være tale om en overvejende induktiv og eksplorativ undersøgelse. Der skal dog nedenfor gives enkelte konkrete anvisninger på, hvordan foreliggende teorier har inspireret.

Der kan findes berøringsflader i den klassiske, britiske „Cultural Studies“-tradition, herunder de sociologiske undersøgelser af navnlig arbejderens „samfundsbilleder“ (Lockwood, 1966; Newby, 1977; McKenzie & Silver, 1968; og andre). Desuden kan måske nævnes Damgaard et al.s store, kvantitative spørgeskemaundersøgelse fra 1980, som er rapporteret i „Folkets veje i dansk politik“, hvor der ses på danskernes oplevelse af magtforholdene mellem politiske institutioner. Denne undersøgelse har imidlertid et ganske andet sigte og anvender en helt anden metode. I Damgaards undersøgelse er opfattelserne i øvrigt forholdsvis differentierede. Der kan groft sagt tales om tre forskellige hovedgrupperinger af magtforståelser:

- knap en tredjedel af befolkningen har en „politisk-parlamentarisk magtforståelse“ og mener, at det er regering og Folketing, som primært har magten
- knap en tredjedel af befolkningen har „ikke nogen bestemt“ magtopfattelse
- endelig er der godt en tredjedel, som henviser magten til enten interesseorganisationer, embedsmænd eller erhvervslivet

Et fællestræk er dog ifølge Damgaard, at den „sociale afstand“ er væsentlig for oplevelsen af magtforholdene: Man „henviser“ så at sige til *andre*, når magten skal placeres – og disse „andre“ er tydeligt adskilt fra, og på afstand af, ens egen arbejdssituation og samfundsmæssige placering (Damgaard et al., 1980: 185). Politikerne peger på embedsmanden, arbejderne peger på direktøren, og direktøren peger på fagforeningen osv. Damgaard tolker altså resultaterne således, at respondenterne i undersøgelsen typisk tillægger „fjernere“ placerede aktører særlig indflydelse. Dvs. at *magten har „de andre“* (Damgaard et al., 1980: 202-203).

Undersøgelsen kan som nævnt også hente inspiration i den række sociologiske undersøgelser af samfundsbilleder blandt arbejderklassen, som blev

foretaget i Storbritannien fra 1950'erne og frem til midten af 1970'erne. I disse (overvejende kvalitative) undersøgelser tegnes arbejdernes oplevelse af samfundet som et dikotomt billede opdelt i „os“ og „dem“ – repræsenterende henholdsvis de magtesløse og de magtfulde. Denne oplevelse står over for middelklassens typiske status- eller hierarkibaserede forståelse af samfundet og billedet heraf som en „social rangstige“, som man gradvist kan klatre op ad. Undersøgelserne afslørede gennemgående en klassebaseret forståelse af samfund og magtrelationer. I David Lockwoods klassiske studie af arbejderklassen i UK, *Sources of Variation in Working-Class Images of Society* (1966) tages der udgangspunkt i, at sociale relationer og placeringen i samfundsstrukturen via arbejdslivet sætter bestemte magt- og samfundsopfattelser. Lockwood foretager i den forbindelse en opdeling, hvor han opstiller tre idealtyper af arbejdere:

- den traditionelle („proletariske“) arbejder
- den traditionelle, „ærbødige“ („deferential“) arbejder
- den individualiserede („privatiserede“) arbejder

Den første gruppe findes mest rendyrket blandt minearbejdere, havnearbejdere og arbejdere i skibsværftsindustrien. Der er her tale om bestemte (manuelle) arbejdssituationer og om større fællesskaber, hvor et stort antal arbejdere er fælles om at dele både arbejdssituation, lokalitet og vilkår i tilværelsen i øvrigt. De lever med andre ord i afgrænsede og tæt sammenvævede lokalsamfund. Der er her typisk en dikotom „os/dem“-forståelse af samfundet, eller hvad Lockwood også benævner som en klassebaseret „power model“. Dem, der ikke er „os“ er lig med „de andre“, som udgøres fx af chefer, overordnede, funktionærer og myndigheder.² Der er stærke bånd til ligesindede og stor intern solidaritet i gruppen – og samtidig også en pæn portion stolthed omkring arbejdet og den faglige tradition.³

Den næste idealtipe betegnes som den „ærbødige“ („deferential“) arbejder (jf. også McKenzie & Silver, 1968; Newby, 1977), som „bøjer“ sig for de overordnede, affinder sig med pladsen i hierarkiet, og som ikke stræber efter at ændre deres rang og status i samfundet. Der er altså her en hierarkisk forståelse af samfundet, som angiveligt især er udbredt i mindre samfund, blandt landarbejdere (Newby, 1977), mindre (familie-)foretagender, samt blandt arbejdere i ikke-industrialiserede jobfunktioner. Der er her ingen klassebaseret forståelse af samfundet. Billedet af samfundet er derimod et status-hierarki med forskellige samfundsklasser (heraf én af ligesindede; samt

mindst én klasse over – og i enkelte tilfælde også én gruppe under med endnu lavere status).

Den sidste figur – den privatiserede arbejder – føler ikke tilknytning til nogen bestemt gruppe. Tilgangen til arbejdsituationen er rent instrumentel, idet arbejdet her udelukkende opfattes som et middel til at skaffe sig en indkomst. Det er et „nødvendigt onde“. Man er derimod orienteret mod fritiden, forbruget og livet uden for arbejdet.

Denne variant findes typisk i store virksomheder med samlebånds- og masseproduktionsteknologier – også undertiden kaldet „den nye arbejderklasse“ (Lockwood, 1966: 22), hvor man ofte arbejder isoleret fra kollegerne. Der er ingen klassebevidsthed, og man er ikke antagonistisk orienteret. Der er altså hverken nogen klasse- eller hierarkiforståelse af samfundet. „Den privatiserede arbejder“ har til gengæld et „pekuniært“ billede af samfundet – som bestående af klasser/grupper, der kun adskiller sig, hvad angår indkomst og besiddelser. Der er tale om et lavt politisk engagement og en snævert økonomisk („economic man“) tilgang til samfundet. Evt. medlemskab af en fagforening er således også instrumentelt begrundet (skal skaffe bedre individuelle vilkår), frem for begrundet i solidaritet og fællesskabsfølelse.

Der kan ud fra Lockwood opstilles følgende tre typer af samfundsforestillinger eller „images“ af samfundet blandt arbejderklassen (Goldthorpe et al., 1969):

- et dikotomt samfundsbillede (*powermodel*). Der er her to hovedklasser: „os“ og „dem“, typisk adskilt i form af besiddelse/ikke-besiddelse af magt og autoritet. Der er forholdsvis stor politisk afmagt i denne forestilling
- et hierarkisk samfundsbillede (*prestigemodel*). Der er her tre (eller flere) hovedklasser, adskilt i form af livsstil og socialgrupper
- et prestige- eller forbrugsorienteret samfundsbillede (*pengemodel*). Der er her én stor, central hovedklasse, samt en eller flere residuale eller eliteklasser, adskilt i form af rigdom, indtægt og forbrugsstandard

Det forekommer evident, at John Mogensen ville indskrive sig i den førstnævnte, dikotome kategori af Lockwoods samfundsbilleder. Men hvad ville han mon synge om, hvis han skulle skrive sangen i dag? Og ville en tilsvarende sang finde et publikum? Dette projekt vil – i forlængelse af et sådant spørgsmål – med en kvalitativ tilgang altså undersøge karakteristiske forestillinger om magt hos udvalgte personer fra forskellige samfundsmæssige

grupperinger, hvor hensigten er at redegøre for sammenhængen mellem individernes „objektive“ situation og deres egen subjektive forståelse heraf i relation til samfund og magt.

Et centralt analytisk afsæt for Lockwood (og generelt Cultural Studies-traditionen) var – med inspiration i Marx’ skelnen mellem „Klasse an sich“ og „Klasse für sich“ – netop sammenhængen mellem den objektive klassesituation og „bevidstheden“, dvs. den subjektive forståelse af denne situation (Bulmer, 1975). I Lockwoods undersøgelse peges der altså på, at det er magten i forhold til de umiddelbare omgivelser og arbejdssituationen, som strukturerer opfattelsen af de samfundsmæssige magtforhold. Dette er en antagelse, hvis relevans man i dag som nævnt godt kan problematisere, idet faktorer som fx medier og offentlighed, kulturel pluralisering eller globalisering mv. ingen plads har i denne sociologiske tradition. I de britiske undersøgelser er samfundet så at sige at forstå som en aggregeret og forstørret enhed af arbejdslivets hierarki, dvs. som virksomheden „written large“ – med de samme autoritære forhold og den samme afmagt. Hvad angår sondringen mellem de nære/fjerne magtrelationer, så har traditionen udelukkende blik for de førstnævnte. Lockwood repræsenterer dog en vigtig inspirationskilde for denne undersøgelse. Men det bør her erindres, at undersøgelsen er udformet i en anden kontekst: en anden nation, en anden epoke, en anden samfundstype osv. Spørgsmålet er så, om – eller i hvilken grad – man kan forvente at finde noget, der ligner Lockwoods dikotome klasseforståelser i dag. Det forventes her, at der nok i et vist omfang kan findes elementer af disse – men antagelig ikke særligt udbredt og i nogen fuldstændig form. Hvorfor ikke? Delvis fordi der næppe nogensinde har været mange af Lockwoods „klassiske“ arbejdere i Danmark, men primært fordi der grundlæggende må sættes spørgsmålstegn ved, om det er det nære – og her især arbejdssituationen, der fundamentalt strukturerer identiteten eller magtforståelsen.

Dette er, hvad der blev forudsat i „Cultural Studies“-litteraturen, hvor individers sociale bevidsthed i høj grad ses som påvirket af den nære sociale kontekst. Sociologiens tilbøjelighed til at tage udgangspunkt i de „nære“ og erfaringsbaserede forhold går også igen i en dansk sammenhæng i Thomas Højrup’s etnologisk inspirerede livsformsanalyse (Højrup, 1983), hvor livsformerne essentielt struktureres af arbejdslivet: Højrup tager (delvist i forlængelse af ovenstående forståelser) udgangspunkt i, at identiteten grundlæggende dannes via arbejdslivet og den livsform, som er knyttet hertil.

Hermeneutikere⁴ ser ofte de livsnære erfaringer som en del af det filter og den værktøjskasse, som man bearbejder og fortolker de mere fjerne ting med

(herunder det politiske system). Fra sociologien er det i den forbindelse også en velkendt antagelse, at hvis mennesker ikke er i stand til at kontrollere eller overskue verden, så reducerer de simpelt hen denne til de nære omgivers dimensioner (Castells, 1983). Identiteter og hverdagskulturer inkarnerer centrale træk og karakteristika hos aktører og angiver ikke alene værdier, men tilkendegiver også en individuel erkendelsesdimension. Dannelsen af politiske holdninger og bevidsthed kan imidlertid næppe forstås snævert i forlængelse af arbejdsfæren som hos Lockwood m.fl., hvor næsten al socialitet afledes af arbejdslivet. Man kan i dag næppe a priori tage udgangspunkt i, at arbejdslivet strukturerer hele livsformen grundlæggende. Der findes i moderne samfund en række struktureringsformer, som må antages at være fælles for alle, uanset erhverv. Moderne samfund er præget af en udpræget rumlig, tidsmæssig og institutionel differentiering (Mortensen, 1987: 15). Man kan derfor ikke gå ud fra, at arbejdslivet er selve *kilden* til identiteten. Hvor man tidligere (og i den hermeneutiske tradition) ledte efter identiteternes udspring i „de nære“ omgivelser, må man i dag også afsøge påvirkninger fra „fjernere“ relationer, herunder medier og globaliseringsprocesser.⁵

For det første er den sociale struktur øjensynligt mere differentieret i nutidens „netværks“- eller „informationssamfund“, end tilfældet var i det klassiske industrisamfund. De klassebaserede modsætninger og os/dem-dikotomier baseret på indtægt eller ejendom over produktionsapparatet er antageligt efterhånden afløst eller suppleret af andre, mere individuelle og identitetsbaserede orienteringer, som eksempelvis kunne vedrøre etniske, vidensbaserede, livsstilsbaserede, generationsbaserede, kønsbaserede, eller helt andre typer af kløfter og modsætninger. Der er andre ting, end arbejds-situationen, som skaber identitet, og det afgørende er derfor, hvor betydningskabende arbejdet overhovedet er.

For det andet er der andre typer af opbrud i forhold til de vante forestillinger om identitet og samfundsopfattelse. Fra modernitetsanalysen er det således kendt, at såkaldt „postmaterielle“ værdier har fået en central placering ved siden af de „traditionelle“, materielle værdier. Ofte hævdes det i dag, at de autoritære orienteringer og materielle værdier, som kendetegnede industrisamfundet, i stort omfang er afløst af individualitet, selvudfoldelse og frihed til at vælge personlig livsstil (Inglehart, 1997). Der er således her opbrud i de kendte samfundsforestillinger og tilsvarende ikke længere nogen snæver kobling mellem arbejds-situation og samfundsforståelse.

En generel forståelsesramme i det („sen“-)moderne samfund er, at der er sket et skift bort fra traditionel interessebaseret og ideologisk politik mod en

mere individuelt orienteret og begrundet politikforståelse. Selvet bliver mere og mere organiseret som et refleksivt projekt. Den enkelte indarbejder bl.a. medieret materiale i en sammenhængende biografisk fortælling, som er under stadig revision (Giddens, 1991; Thompson, 2001). Folk stemmer (og orienterer sig i forhold til det politiske billede) generelt i mindre udstrækning efter deres arbejdsituation og klassetilhørsforhold – de personlige værdier spiller en større rolle (jf. også valgundersøgelserne – se fx Andersen et al., 1999). Partierne får sværere ved at mobilisere medlemmer: dvs. snarere end økonomiske interesser og klassestrukturer er det i samfund af denne type subjektivt meningskabende, kulturelle faktorer, der fungerer som „input“ til identitetsarbejdet – og som virker handlingsmotiverende for individerne (Kaare Nielsen, 2001: 8–9).⁶ Der sker dermed en spredning af (identitetsdannelses-)feltet, hvilket også gør det vanskeligere at teoretisere over det. Moderne livsformer udfoldes på et væld af forskellige måder. Castells (1998) har i den forbindelse introduceret en sondring mellem modstandsidentiteter eller projektidentiteter (hvor individerne i den sidstnævnte gruppe er refleksive og konsensusorienterede).⁷

MODSTANDSIDENTITETER

Det meste af tænkningen i relation til politik og magt er konstrueret og bygget omkring traditionelle modsætninger og (logiske) modsætningspar, som eksempelvis lønarbejdere vs. arbejdsgivere og kapitalejere, hvilket også er en modsætning, der har været central for etableringen af det politiske partisystem, som vi kender i dag (Andersen, 1984). En anden klassisk konflikt angår system/eliter og lægmænd. Sådanne modsætninger giver sig ofte udslag i bestemte typer af „os/dem“-dikotomier. Mere moderne variationer over Lockwoods traditionelle, dikotome forståelser, som udtrykkes i „power modellen“, kan måske findes i Castells' (1998) begreb om „*modstandsidentiteter*“. Modstandsidentiteter samler sig omkring forholdsvis entydige positioner, og verdensbilledet er overvejende dikotomt. De søger autonomi og er generelt modstandere af systemer eller af „Overdanmark“. Der er nogle få, men meget vigtige *symboler*, som går igen, og som er centrale i deres univers. Disse symboler reproduceres og bekræftes vedvarende. Identiteten skaber her klarhed og enhed i en kontekst, der opleves som præget af konflikt og grænsedragning.

Modstandsidentiteter findes typisk blandt marginaliserede grupper i samfundet (Castells, 1998), og kan siges at udgøres af mindre og evt. stigmatiserede grupper, hvis samfundsmæssige positioner er truede eller udgrænset fra